

Το Κυπριακό Ζήτημα και ο μεσολαθητικός ρόλος του ΟΗΕ στην κρίση του 1974

Το πρόβλημα της Κύπρου είναι ένα από τα πιο μακροχρόνια, περίπλοκα αλλά και ενδιαφέροντα προβλήματα των Διεθνών Σχέσεων. Από την φύση του άπτεται ζητημάτων διακοινοτικών, διεθνικών και διαπολιτισμικών και θίγει καίρια ζητήματα Διεθνούς Δικαίου όπως η εθνική και η διεθνής ασφάλεια, η εθνική κυριαρχία, η διεθνής αναγνώριση, τα εδαφικά και πολιτικά δικαιώματα, ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Εξαιτίας της διάρκειας του προβλήματος και της σημαίνουσας γεωπολιτικής θέσης του νησιού, το Κυπριακό Ζήτημα γνώρισε πολλές όψεις και έγινε αντικείμενο διαμεσολάβησης του ΟΗΕ σε σημείο που να θεωρείται περίπτωση μοντέλο όσον αφορά στην προσπάθεια επίλυσης κρίσεων μέσω της στρατηγικής των παιγνίων.

Η κρίση του 1974, με αποκορύφωμα τα τραγικά γεγονότα του Ιουλίου και την τουρκική επέμβαση και κατάληψη του 38% του νησιού, δεν επηρέασε μόνο τις δύο εθνικές κοινότητες του νησιού, αλλά και έφερε στο χείλος του πολέμου την Ελλάδα και την Τουρκία. Παράλληλα, ενέπλεξε την τρίτη εγγυήτρια δύναμη, την Μεγάλη Βρετανία και όλα αυτά σε μία ιδιαίτερα νευραλγική περιοχή του πλανήτη, τη Μέση Ανατολή με πρόσφατες τις μηνές της αραβο-ισραηλινής σύρραξης.

* ΣΗΜΕΙΩΣΗ ΤΕΤΡΑΔΙΩΝ

Η Μαρία Γιαννακάκη είναι ακόλουθος Τύπου και υποψήφια διδάκτορας Διεθνών Σχέσεων.

Ένα τέτοιο γεγονός δεν θα μπορούσε να αφήσει αδιάφορο τον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών του οποίου πρωταρχικός σκοπός και στόχος είναι η διατήρηση της διεθνούς τάξης και ειρήνης. Όπως διακηρύσσεται από το προοίμιο κιάλας του ιδρυτικού Χάρτη «οι λαοί των Ηνωμένων Εθνών ήθελαν να σώσουν τις ερχόμενες γενεές από τη μάστιγα του πολέμου, που δύο φορές στα χρόνια μας έφερε την ανθρωπότητα σε ανείπωτη θλίψη και γι' αυτό το σκοπό (πρέπει) να δείχνουμε ανεκτικότητα και να ζούμε ειρηνικά ο ένας με τον άλλο σαν καλοί γείτονες. Να ενώνουμε τις δυνάμεις μας για να διατηρούμε τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια¹.....». Με την ιδιότητα του «ανώτατου διοικητικού υπαλλήλου του Οργανισμού (άρθρο 97), ο Γενικός Γραμματέας έχει την εξουσιοδότηση «να επιστήσει την προσοχή του Συμβουλίου Ασφαλείας σε ζητήματα που κατά τη γνώμη του μπορούν να θέσουν σε κίνδυνο τη διατήρηση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας» (Άρθρο 99). Είναι επίσης δυνατό να του ζητηθεί από το Συμβούλιο Ασφαλείας ή τη Γενική Συνέλευση να αναλάβει μία αποστολή καλών υπηρεσιών, συμφιλίωσης, διαμεσολάβησης ή διερεύνησης. Η παραπάνω αποστολή μπορεί να γίνει και μέσω κάποιου αντιπροσώπου ή αντιπροσώπων του.

Η διαμεσολάβηση στην παραδοσιακή της μορφή είναι μία δράση στηριζόμενη στη δύναμη και δεν γίνεται εύκολα αντιληπτή εξαιτίας των πολυποίκιλων παραγόντων που την επηρεάζουν. Οι στρατηγικές των διαμεσολαβητών αποσκοπούν στο να προσεγγίσουν τις αντιμαχόμενες πλευρές, στην άσκηση ελέγχου ή στην διευκόλυνση της διαδικασίας της επικοινωνίας, παρέχοντας κίνητρα για λύσεις, εγγυήσεις και δρουν ως μεσάζοντες προκειμένου να κρατηθούν τα προσχήματα. Η επιτυχία εξαρτάται από τα προσόντα και τα μέσα του διαμεσολαβητή, τη φύση της διαμάχης και το διεθνές περιβάλλον και κυρίως, είτε από τη διάθεση είτε από την ανάγκη για συμφωνία, είτε από την ικανότητα του διαμεσολαβητή να δράσει με έναν απόλυτο τρόπο. Υπό αυτή την έννοια η επιτυχία συχνά ταυτίζεται με τον συμβιβασμό και μακροπρόθεσμα η συμφωνία πρέπει να ενισχυθεί με τις δυνάμεις του διαμεσολαβητή. Το θέμα της επιτυχούς διαμεσολάβησης χρήζει περαιτέρω διερεύνησης ιδιαίτερα σε περιπτώσεις παρατεταμένων τριβών, οι οποίες συνεχίζονται παρά τις διαμεσολαβητικές προσπάθειες.

Ο ΟΗΕ συναντά ένα επιπλέον εμπόδιο, καθώς η διαμεσολαβητική αδυναμία του δεν οφείλεται στα προσόντα ή στην εμπειρία του διαμεσολαβητή, αλλά στην φύση των προβλημάτων που καλείται να επιλύσει και στην παντελή έλλειψη ιδίων δυνάμεων, προκειμένου να εξαναγκάσει τους αντιμαχόμενους να συμφωνήσουν ή ακόμα να εγγυηθεί μία συμφωνία. Η Γενική Συνέλευση μπο-

¹ Χάρτης των Ηνωμένων Εθνών, Μτφ. Τμήμα Νεοελληνικών Σπουδών Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, Ίδρυμα Μανώλη Τριανταφυλλίδη.

ρεί να ασκήσει μόνο πολιτική ή και ηθική πίεση όχι στρατιωτική. Αυτό δείχνει ότι, αν ο διαμεσολαβητής διαθέτει πεινχρά ή και καθόλου μέτρα πίεσης, η επιτυχία της αποστολής του εξαρτάται μόνο από τον έλεγχο της επικοινωνιακής διαδικασίας και από την εμπιστοσύνη και την πολιτική θέληση των αντιδίκων. Ο διαμεσολαβητής λοιπόν οφείλει να είναι ευέλικτος, ικανός και σεβαστός και από τις δύο μεριές. Αν ο διαμεσολαβητής γίνει «μέτοχος» του προβλήματος εμπλεκόμενος με οποιονδήποτε τρόπο με τις ισορροπίες δυνάμεων, ή με την μία πλευρά, η θέση του πιθανόν να γίνει μεροληπτική και η εμπιστοσύνη στο πρόσωπό του να χαλαρώσει, όπως και η διάθεση των αντιμαχόμενων να λάβουν υπ' όψιν τους τις προτάσεις του. Προκειμένου ο ΟΗΕ να φέρει εις πέρας ένα διαμεσολαβητικό ρόλο, πρέπει ο αντιπρόσωπός του να θεωρείται από τους αντιδίκους ως αμερόληπτος, χωρίς άλλο συμφέρον πέρα από την τήρηση της Χάρτας του Οργανισμού. Η συνεργασία μάλιστα με κάποιο μέλος του Συμβουλίου Ασφαλείας καθιστά τον ρόλο του ακόμη πιο αξιοσέβαστο και πείθει για την ικανότητά του να παράσχει «νομιμότητα».

Η πλήρης διεθνοποίηση συνίσταται στην παραπομπή ενός προβλήματος στο επίπεδο του ΟΗΕ². Το θέμα της Κύπρου πρωτοαπασχόλησε τον ΟΗΕ το 1954, όταν η Ελλάδα ζήτησε από τη Γενική Συνέλευση να εξετάσει την αίτηση αυτοδιάθεσης της Κύπρου, η οποία τότε ήταν Βρετανική αποικία³. Αυτή ήταν και η απαρχή μιας από τις πιο μακροχρόνιες ειρηνευτικές διαδικασίες των Ηνωμένων Εθνών, οι οποίες χαρακτηρίζονται από περιόδους ύφεσης και έξαρσης με προεξάρχουσα την κρίση του 1974.

Καθώς η εντολή που δίνεται από το Συμβούλιο Ασφαλείας ή τη Γενική Συνέλευση είναι συχνά αόριστη, το εύρος των δραστηριοτήτων και των πρωτοβουλιών που θα αναπτύξει ο Γενικός Γραμματέας εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την προσωπικότητά του⁴. Ο τότε Γενικός Γραμματέας του ΟΗΕ Κουρτ Βαλντχάιμ⁵ είχε ήδη δείξει δείγματα γραφής, όσον αφορά στις διαμεσολαβητικές του ικανότητες, καθώς από την εκλογή του στο αξίωμα του Γ.Γ των Ηνωμένων Εθνών το 1971 ως την τουρκοκυπριακή

² Γιάννος Κρανιδιώτης, *Το Κυπριακό Πρόβλημα 1960-1974*, Θεμέλιο 1984, σελ.15

³ Oliver Richmond, *Mediation in Cyprus*, Frank Cass, London 1998 σελ. 88.

⁴ Ηρακλής, Κωστάκος, Φραγκονικολόπουλος, *Διεθνείς Διενέξεις Αντιμετώπιση και Επιδυση*, Ι. Σιδέρης, Αθήνα 1994, σελ. 117.

⁵ Για την διφορούμενη προσωπικότητα του Κουρτ Βαλντχάιμ: Χέλα Πικ, *Ένοχο Θύμα: Η Αυστρία από το Ολοκαύτωμα στον Χάιντερ*, Ι.Β. Tauris, Αντ. Λιάκος, «Μπορεί να αναδιώσει σήμερα ο Ναζισμός:» σε εφημερίδα «Το Βήμα» 5.3.2000, Χρ. Καρανίκας, «Η ανατολή της Δημοκρατίας» σε εφημερίδα «Το Βήμα» 20.2.2000 και 13.2.2000, Μάριος Πλωρίτης, «Έλλειμμα μνήμης και γνώσης» σε εφημερίδα «Το Βήμα» 13.2.2000, Αλέξης Παπαγελάς, «Φοβηθήκαμε τις ΗΠΑ» σε εφημερίδα «Το Βήμα» 25.7.2000, Stanley Greenberg, «Στη Βιέννη καταψήφισαν τον Χάιντερ» σε εφημερίδα «Τα Νέα» 31.3.2001, Lothar Baier (Die Wochen-

κρίση του 1974 είχε ήδη προσπαθήσει να τερματίσει, με μικρή επιτυχία, τον πόλεμο του Ιράν-Ιράκ και είχε οργανώσει και επιβλέψει τις επιχειρήσεις των ειρηνευτικών δυνάμεων στην Αίγυπτο και τα υψώματα του Γκολάν. Στην προσπάθειά του για εκτόνωση της κρίσης στη Μέση Ανατολή, διατήρησε σταθερές επαφές με όλα τα αντιμαχόμενα μέρη, είτε επισκεπτόμενος ο ίδιος τις ενδιαφερόμενες χώρες είτε συνομιλώντας με τους πρεσβευτές των χωρών στη Νέα Υόρκη και είχε προεδρεύσει στη σύσκεψη της ειρήνης για τη Μέση Ανατολή το Δεκέμβριο του 1973.⁶

Στις 15 Ιουλίου 1974 ο Γενικός Γραμματέας αφού πληροφορήθηκε το πραξικόπημα στην Κύπρο, το οποίο είχε ενορχηστρωθεί από την χούντα της Αθήνας, επέστησε την προσοχή στη σημασία της εδαφικής ακεραιότητας, της ανεξαρτησίας και της κυριαρχίας της Κύπρου και συνέστησε αυτοσυγκράτηση. Αμέσως μετά το πραξικόπημα, ο Ελληνοκύπριος αντιπρόσωπος στα Ηνωμένα Έθνη, σε μια πρώτη προσπάθεια να επηρεάσει το Συμβούλιο Ασφαλείας, υπέβαλε έκθεση ξεκαθαρίζοντας την θέση της Ελληνοκυπριακής κοινότητας, ότι η ελληνική δικτατορία ήταν υπεύθυνη για το πραξικόπημα, το οποίο έθετε σε κίνδυνο την διακοινοτική ειρηνευτική διαδικασία και ότι το Συμβούλιο Ασφαλείας όφειλε να δράσει προκειμένου να εμποδίσει περαιτέρω κλιμάκωση της κρίσης.⁷

Η παγκόσμια κοινή γνώμη καταδίκασε την επέμβαση της ελληνικής χούντας και όλα σχεδόν τα κράτη διευκρίνισαν ότι εξακολουθούσαν να αναγνωρίζουν τον Μακάριο σαν το νόμιμο Πρόεδρο της Κύπρου. Μόνο οι ΗΠΑ, μέσω του εκπροσώπου Τύπου του Στέιτ Ντηπάρτμεντ, Ρόμπερτ Άντερσον, απέφυγαν να πάρουν σαφή θέση ανακοινώνοντας μόνο ότι «τα τεχταινόμενα στην Κύπρο αποτελούσαν εσωτερική υπόθεση του νησιού». Όταν όμως, στις 19 Ιουλίου ο Μακάριος έγινε δεκτός από τον Χένρυ Κίσσιντζερ, προσφωνήθηκε ως «Αρχιεπίσκοπος Μακάριος» και όχι ως «Πρόεδρος της Κύπρου», πράγμα που δήλωνε ότι οι ΗΠΑ, εμμέσως πλην σαφώς, έπαιρναν συγκεκριμένη θέση απέναντι στο Κυπριακό Ζήτημα.⁸ Ο

zeitung), σε εφημερίδα «Τα Νέα» 20.7.2000, Μιχάλης Μήτσος, «Λου Ρηγντ», σε εφημερίδα «Τα Νέα» 15.4.2000, Μαρία Νταλιάνη, «30 Ερωτήσεις» σε εφημερίδα «Τα Νέα» 26.2.2000, Μιχάλης Μήτσος, «Διαστάσεις» 19.2.2000, Βασίλης Βασιλικός, «Η Ευρώπη αναζητεί τη νέα ταυτότητά της» σε εφημερίδα «Τα Νέα» 15.2.2000, Χρήστος Παπαχρήστος, «Το Στίγμα» σε εφημερίδα «Τα Νέα» 5.2.2000, Νατάσσα Μπαστέα, «Ο αιώνας της οπτικής δημοκρατίας» σε εφημερίδα «Τα Νέα» 27.12.1999, Μιρέλα Χαρτουλάρη, «Έντμουντ Κήλυ» σε εφημερίδα «Τα Νέα» 18.9.1999, Paul Pasteur, «Autriche, pourquoi la derive», σε εφημερίδα «Le monde diplomatique» 21.3.2000.

⁶ <http://un.org>

⁷ Cyprus. *Turkish invasion and continuing aggression besore UVO*. Έκδοση ΠΙΟ Λευκωσία σ.3.

⁸ Γιάννος Κρανιδιώτης ό.π. σελ. 242.

Christopher Hitchens στο βιβλίο του *Η δίκη του Κίσινγκερ* που κυκλοφορεί στο Λονδίνο το Μάιο και του οποίου αποσπάσματα πρωτοδημοσίευσε στις αρχές Μαρτίου η εφημερίδα «Guardian», αποκαλύπτει πως το πραξικόπημα εναντίον του Μακαρίου στην Κύπρο, καθώς και η τουρκική εισβολή στη νήσο, έγιναν με τη σύμφωνη γνώμη, την ανοχή ή ακόμη και την υποστήριξη του κραταιού Αμερικανού πολιτικού.⁹

Η τουρκική απάντηση στο πραξικόπημα ήταν να ζητήσει από τον ΟΗΕ να αποκαταστήσει την «ισορροπία δυνάμεων» στο νησί. Ο Τούρκος αντιπρόσωπος επεσήμαινε ότι οι πραξικοπηματίες ελέγχονταν πλήρως από την Αθήνα, υπονοώντας ότι η μόνη νόμιμη κυβέρνηση στην Κύπρο ήταν η Τουρκοκυπριακή, υπό την ηγεσία του Αντιπροέδρου. Άφηνε επίσης ανοιχτό το ενδεχόμενο να κάνει χρήση των δικαιωμάτων της ως εγγυητριας δύναμης, όπως αυτά καθορίζονταν από το άρθρο 12 της Συνθήκης του Λονδίνου της 11^{ης} Φεβρουαρίου 1959.¹⁰ Η Τουρκία άρχισε να συγκεντρώνει στρατό στα εδάφη της απέναντι από την Κύπρο και ο Τούρκος πρωθυπουργός Μπ. Ετζεβίτ πήγε στο Λονδίνο για να προωθήσει μια κοινή ενέργεια της βρετανικής και τουρκικής κυβέρνησης, Εγγυητριών Δυνάμεων μαζί με την Ελλάδα, που θα επανέφερε το status quo στο νησί. Όταν έγινε φανερό ότι η βρετανική κυβέρνηση δεν σκόπευε να εκπληρώσει τις υποχρεώσεις της, η Τουρκία αποφάσισε να ασκήσει μονόπλευρα το δικαίωμα επέμβασης.¹¹

Στις 20 Ιουλίου 1974 η Τουρκία εισέβαλε στρατιωτικά στην Κύπρο, προβάλλοντας στη διεθνή κοινότητα τον ισχυρισμό πως αναλάμβανε μια «ειρηνευτική επιχείρηση» στηριζόμενη στη Συνθήκη του Λονδίνου. Ως πρόσχημα χρησιμοποίησε το πραξικόπημα της χούντας των Αθηνών εναντίον της νόμιμης κυβέρνησης του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου.¹²

Μετά την αποδίβαση του τουρκικού στρατού στη βόρεια ακτή του νησιού και της κατάληψης του 10% αυτού, το Συμβούλιο Ασφαλείας υιοθέτησε ομόφωνα την απόφαση 353, με την οποία καλούσε τα ενδιαφερόμενα μέρη να κηρύξουν ανακωχή και να αρχίσουν αμέσως διαπραγματεύσεις.¹³ Στο άρθρο 7 της απόφασης σημειώνεται: «Αποφασίζει (το Συμβούλιο Ασφαλείας) να κρατήσει την κατάσταση σε διαρκή παρακολούθηση και

⁹ Αθανάσιος Έλλης, «Το πραξικόπημα στην Κύπρο στήριξε ο Χένρυ Κίσινγκερ», σε εφημερίδα «Καθημερινή» 17.2.2001 και Ρίτσα Μασούρα, «Πρόσωπα», εφημερίδα «Καθημερινή» 4.3.2001.

¹⁰ J.A. Stegenga. *The United Nations Force in Cyprus*. Ohio State University, 1968. p.p. 13-14.

¹¹ Richard Clogg. *Σύντομη ιστορία της Νεώτερης Ελλάδας*. Καρδαμίτσα, Αθήνα 1999, σελ. 289.

¹² United Nations Yearbook, 1974. p.p.263-5.

¹³ Απόφαση Συμβουλίου Ασφαλείας αρ. 353, 20 Ιουλίου 1974.

παρακαλεί το Γενικό Γραμματέα να αναφέρει καταλλήλως εν όψει της υιοθέτησης περαιτέρω μέτρων για την εξασφάλιση της αποκατάστασης ειρηνικών συνθηκών, το ταχύτερο δυνατό».

Ακολούθησαν οχτώ αποφάσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας μεταξύ 20 Ιουλίου και 30 Αυγούστου. Αυτές επιβεβαίωναν την ηγεσία του Μακαρίου και την ακεραιότητα της Κυπριακής Δημοκρατίας. Η ελληνοκυπριακή όμως πλευρά ζητούσε ενίσχυση από το Συμβούλιο προκειμένου να υλοποιηθούν οι αποφάσεις του, δεδομένου ότι η ισορροπία δυνάμεων ήταν τότε σαφώς υπέρ της τουρκοκυπριακής πλευράς. Στις 22 Ιουλίου συμφωνήθηκε ανακωχή μεταξύ των δύο πλευρών (η οποία θα έμπαινε σε εφαρμογή στις 6 μ.μ της ίδιας ημέρας) και αποφασίστηκε συνάντηση του Έλληνα και του Τούρκου υπουργού Εξωτερικών στην Γενεύη, για να συζητήσουν το όλο θέμα. Την ίδια ημέρα, ο Τούρκος πρωθυπουργός Μπ. Ετζεβίτ δήλωνε ότι «η τουρκική παρουσία στο νησί έχει τώρα καθιερωθεί αμετάκλητα και θα αποτελέσει βάση ισχύος για τον τουρκικό λαό του νησιού».¹⁴ Στην τουρκική, δε, Εθνοσυνέλευση την ίδια μέρα επεσήμαινε ότι τα ήδη κατειλημμένα εδάφη δεν αρκούν για να εξασφαλίσουν την προστασία των Τουρκοκυπρίων και ότι η Τουρκία δεν μπορούσε να εμπιστευθεί τον ΟΗΕ.¹⁵

Σε συνάντηση του Συμβουλίου Ασφαλείας στις 22 Ιουλίου, ο Γενικός Γραμματέας ζήτησε από τις χώρες, οι οποίες διατηρούσαν στρατό στην ειρηνευτική δύναμη του ΟΗΕ στην Κύπρο (UNFICYP), να αυξήσουν τις δυνάμεις τους προκειμένου να ενδυναμώσουν την αποτελεσματικότητα της UNFICYP. Αυτό είχε σαν συνέπεια η δύναμη να διπλασιαστεί.¹⁶ Αυτή η ενέργεια χαιρετίστηκε με ενθουσιασμό από την ελληνοκυπριακή μεριά, η οποία απαιτούσε η ειρηνευτική δύναμη να είναι ικανή να δράσει σύμφωνα με το κεφάλαιο VII του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών. Συγχρόνως, ανακοινώθηκε ότι το Διεθνές Αεροδρόμιο της Λευκωσίας τιθόταν υπό τον έλεγχο της UNFICYP και ότι στο εξής θα θεωρούνταν περιοχή ελεγχόμενη πλήρως από τον ΟΗΕ. Οι παραπάνω πρωτοβουλίες του Γ.Γ και του Συμβουλίου Ασφαλείας προκάλεσαν σφοδρές αντιδράσεις από την τουρκική πλευρά, η οποία δήλωσε ότι δεν ήταν μέσα στις αρμοδιότητες της UNFICYP ο έλεγχος του αερολιμένα. Ο Οσμάν Ολκεί, ο Τούρκος μόνιμος αντιπρόσωπος στα Ηνωμένα Έθνη, δήλωσε ότι θα ήταν χρησιμότερο η UNFICYP να προστατεύει τους Τουρκοκυπρίους από τους Έλληνες παρά το αεροδρόμιο της Λευκωσίας από τους Τούρκους.¹⁷ Αυτή ήταν μια γενικότερη τουρ-

¹⁴ Milliyet, 23 Ιουλίου 1974.

¹⁵ M.A. Birand, *30 Hot Days*, Nicosia, Rustem, 1985, p.50.

¹⁶ United Nations Yearbook, 1974, p.278.

¹⁷ M.A. Birand, ό.π., σελ. 56-58.

κική θέση την οποία εξέφρασε αργότερα ο Τούρκος υπουργός Εξωτερικών, Τουράν Γκιουνές. Ο Τουρκοκύπριος πολιτικός, Μεχμέτ Μπαρούτ, δήλωσε ότι η UNFICYP προέβη στην πιο πάνω ενέργεια σκόπιμα, γνωρίζοντας ότι η Τουρκία δεν θα αποτολμούσε μία άμεση σύγκρουση μαζί της και ότι η Τουρκία, αν όντως καταλάμβανε το αεροδρόμιο, θα συνέθλιβε την Ελληνοκυπριακή Εθνοφρουρά. Υπεστήριζε μάλιστα ότι αν αυτό συνέβαινε, θα βρισκόταν αμέσως διέξοδος στο πρόβλημα.¹⁸

Η διάσκεψη της Γενεύης δεν έγινε υπό την αιγίδα του Γ.Γ του ΟΗΕ, οι συζητήσεις όμως διεξήχθησαν στα πλαίσια των κατευθυντήριων γραμμών της απόφασης 353. Στη Γενεύη συναντήθηκαν ο νέος υπουργός Εξωτερικών της Ελλάδας Γ. Μαύρος και ο Τούρκος συνάδελφός του Γκιουνές, και στις 30 Ιουλίου συμφώνησαν να εκδώσουν διακήρυξη, η οποία να επικυρώνει την ανακωχή, να καθορίζει τα σύνορα των κατακτημένων περιοχών (αποκλείοντας την επέκτασή τους) και να προβλέπει την αποχώρηση των τουρκικών στρατιωτικών δυνάμεων από την Κύπρο. Συμφώνησαν επίσης να συγκληθεί, στις 8 Αυγούστου 1974, διάσκεψη στην οποία να μετασχουν οι εκπρόσωποι των Ελληνοκυπρίων, των Τουρκοκυπρίων, της Ελλάδας, της Τουρκίας και της Μ. Βρετανίας, για να συζητήσουν έναν οριστικό διακανονισμό του Κυπριακού.¹⁹

Η διάσκεψη συγκλήθηκε επίσης στην Γενεύη και συμμετείχαν οι υπουργοί Εξωτερικών της Βρετανίας Κάλαχαν, της Ελλάδας Μαύρος, της Τουρκίας Γκιουνές και οι εκπρόσωποι των Ελληνοκυπρίων Γλ. Κληρίδης και των Τουρκοκυπρίων Ρ. Ντενκτάς. Στη διάσκεψη υποβλήθηκαν διάφορα σχέδια χωρίς όμως να επιτευχθεί καμιά συμφωνία. Οι Τούρκοι απέρριψαν τις ελληνικές και βρετανικές προτάσεις και επέμεναν στην υιοθέτηση των δικών τους σχεδίων, που ουσιαστικά άνοιγαν το δρόμο για την παγίωση της υπάρχουσας κατάστασης και της διχοτόμησης του νησιού. Ενόψει της κρισιμότητας της κατάστασης οι Κύπριοι δεν απέρριψαν τις τουρκικές προτάσεις, ζήτησαν μόνο μια 48ωρη προθεσμία για να τις σκεφτούν.²⁰ Η τουρκική κυβέρνηση αρνήθηκε να δώσει την προθεσμία αυτή και στις 14 Αυγούστου διέταξε την προέλαση των στρατευμάτων της στην Κύπρο. Όπως είπε ο υπουργός Εξωτερικών της Μεγ. Βρετανίας Κάλαχαν, οι Τούρκοι δεν βρίσκονταν στην Γενεύη για να συζητήσουν αλλά για να επιδώσουν το τελεσίγραφό τους στους Έλληνες.^{21, 22}

¹⁸ Oliver Richmond, ό.π., σελ. 117.

¹⁹ Γιάννου Κρανιδιώτη, ό.π., σελ. 245.

²⁰ Νίκου Κρανιδιώτη, *Το Κυπριακό πρόβλημα. Οι προτεινόμενες λύσεις και η έννοια του ανεξάρτητου και κυρίαρχου κράτους*, Αθήνα 1975.

²¹ Γιάννου Κρανιδιώτη, ό.π., σελ. 247.

²² Οι Τούρκοι ισχυρίζονται ότι οι συνομιλίες κατέρρευσαν εξαιτίας της άρνησης των Ελλη-

Όταν συμφωνήθηκε η δεύτερη κατάπαυση του πυρός στις 16 Αυγούστου, ο τουρκικός στρατός είχε καταλάβει το 38% του νησιού, που συμπεριλάμβανε την πιο παραγωγική αγροτική γη. Οι νεκροί ανέρχονταν στις 5.000, 3.500 αγνοούμενοι και 18.000 άστεγοι πρόσφυγες, οι οποίοι κάτω από την τουρκική απειλή κατέφυγαν στη νότια πλευρά του νησιού.²³ Κατά τη διάρκεια βίαιων διαδηλώσεων στη Λευκωσία σκοτώθηκε ο Αμερικανός πρέσβης. Η *de facto* διχοτόμηση είχε επιβληθεί.²⁴

Αξίζει να προσεχθεί ότι η δεύτερη αυτή εισβολή έγινε μετά την αποκατάσταση της συνταγματικής τάξης σε Ελλάδα και Κύπρο και ενώ συνεχίζονταν οι διαπραγματευτικές συνομιλίες στη Γενεύη και αποκαλύπτεται ξεκάθαρα ότι το νομικό επιχείρημα που προέβαλε η Τουρκία για να δικαιολογήσει το εγχείρημά της ήταν απλό πρόσχημα. Εξάλλου, το ίδιο το κείμενο της Εγγυητικής Συνθήκης του 1959 δεν κάνει πουθενά λόγο για χρήση βίας και τέλος, δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι η χρήση βίας στις διεθνείς σχέσεις αντιστρατεύεται τον καταστατικό Χάρτη του ΟΗΕ.

Μετά την κατάρρευση της δεύτερης φάσης των συνομιλιών στη Γενεύη, ο Γ.Γ. του ΟΗΕ και το Συμβούλιο Ασφαλείας συνειδητοποίησαν ότι θα έπρεπε να αναλάβουν πιο άμεση δράση και ότι οι αντιμαχόμενες πλευρές ήταν πλέον αδύνατο να καταλήξουν μόνες τους σε κάποια συμφωνία. Από την άλλη μεριά, οι αντιπρόσωποι της Κύπρου και της Ελλάδας απηύθυναν έκκληση στο Συμβούλιο Ασφαλείας, προκειμένου να εξεταστεί εκ νέου η συνεχιζόμενη τουρκική στρατιωτική δράση. Το Συμβούλιο Ασφαλείας ομόφωνα υιοθέτησε την απόφαση 357. Με αυτή καταδικαζόταν το νέο ξέσπασμα της βίας και γινόταν έκκληση για κατάπαυση του πυρός και οι δύο πλευρές καλούνταν να ξαναρχίσουν χωρίς καθυστέρηση τις διαπραγματεύσεις. Ο Γ.Γ. δήλωσε ότι οι δυνάμεις της UNFICYP αδυνατούσαν μόνες του να επιβληθούν και ότι «οι συνεχιζόμενες συγκρούσεις, παρ' όλες τις εκκλήσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας για κατάπαυση του πυρός, έθεταν υπό αμφισβήτηση την ίδια την ουσία (essence) της Χάρτας και τον λόγο ύπαρξης (raison d' être) του Οργανισμού».²⁵ Το ίδιο πνεύμα ακολούθησαν οι αποφάσεις 358 και 359. Μετά την αποδοχή, από την τουρκική κυβέρνηση, της κατάπαυσης του πυρός στις 16 Αυγούστου, το Συμβούλιο υιοθέτησε απόφαση η οποία καταδίκαιζε οποιαδήποτε μονομερή στρατιωτική ενέργεια, η οποία θα στρεφόταν ενάντια στην Κυπριακή Δημοκρατία,

νοκυπρίων να παραχωρήσουν μέρος της κυριαρχίας τους στους Τουρκοκυπρίους. United Nations Yearbook 1974 σελ. 276

²³ Richard Clogg, *ό.π.*, σελ. 292.

²⁴ U.N DOC S/11353 add 27.

²⁵ United Nations Yearbook 1974, σελ. 277.

διέταξε την αποχώρηση των ξένων στρατευμάτων και κάλεσε εκ νέου την έναρξη των διαπραγματεύσεων.²⁶

Ο εκπρόσωπος των Ελληνοκυπρίων Γλαύκος Κληρίδης υπεστήριξε ότι η έναρξη διαπραγματεύσεων υπό το υπάρχον καθεστώς απειλής και το status quo, το οποίο είχε διαμορφωθεί θα ήταν όχι μόνο ατελέσφορη, αλλά και καταδικασμένη εκ των προτέρων,²⁷ αλλά γρήγορα συναίνεσε πιεζόμενος και από την ελληνική κυβέρνηση. Στις 23 Αυγούστου η κυπριακή κυβέρνηση, σε συνεργασία με την ελληνική, δήλωσε ότι οι νέες συνομιλίες θα έπρεπε να γίνουν υπό την αιγίδα των Ηνωμένων Εθνών, καθώς υπήρχε η αίσθηση ότι ο ΟΗΕ έστεργε προς τη λύση της ομοσπονδίας.²⁸ Γίνεται αντιληπτό, ότι οι αδιαπραγμάτευτες θέσεις του Μακαρίου ενάντια στην λύση της ομοσπονδίας είχαν αρχίσει να παραγκωνίζονται. Ο Γ.Γ του ΟΗΕ Κουρτ Βαλντχάιμ έφτασε στο νησί στις 26 Αυγούστου, προκειμένου να διευθύνει ο ίδιος τις συνομιλίες ανάμεσα στους ηγέτες των δύο κοινοτήτων. Πρόκειται για το δεύτερο ταξίδι του Γ.Γ στην Κύπρο (το πρώτο είχε πραγματοποιηθεί το 1973 προκειμένου να συναντήσει τον Κληρίδη και τον Ντενκτάς). Στις 28 Αυγούστου ανακοίνωσε ότι είχε προεδρεύσει σε συνάντηση μεταξύ των αρχηγών των κοινοτήτων και ότι συνάντησε τους πρωθυπουργούς και υπουργούς Εξωτερικών της Ελλάδας και Τουρκίας και ότι και οι δύο πλευρές «έχουν δυνατή επιθυμία να βρεθεί μία λύση».²⁹

Το Σεπτέμβριο, κυρίως εξαιτίας της ενεργής ανάμειξης του Γ.Γ και του Συμβουλίου Ασφαλείας, η κατάσταση στο νησί ήταν πολύ πιο ήρεμη, παρ' όλο που οι δυνάμεις της UNFICYP, ενώ διέθεταν πλήρη έλεγχο και ελευθερία κινήσεων στις περιοχές που ελέγχονταν από την Κυπριακή Εθνοφρουρά, δεν μπορούσαν να εισέλθουν στα κατεχόμενα.³⁰ Η Τουρκία βρισκόταν αναμφισβήτητα πλέον σε πλεονεκτική θέση και η Ελλάδα ήξερε καλά ότι μία σύγκρουση μαζί της θα έθετε σε κίνδυνο τα νησιά.³¹ Γι' αυτό το λόγο η ελληνική κυβέρνηση υποστήριζε την άποψη ότι κάθε λύση του Κυπριακού Προβλήματος θα εξαρτιόταν ουσιαστικά από τις δύο κοινότητες του νησιού και είχε απορρίψει την τουρκική πρόταση να συζητηθεί το θέμα μέσα στα πλαίσια των διμερών ελληνοτουρκικών σχέσεων. Το μόνο αισιόδοξο μήνυμα ήταν η εκπληκτική οικονομική άνθηση που γνώρισε το

²⁶ Security Council Resolution 360, 16 August 1974.

²⁷ Εφημερίδα Cyprus Mail, 27 Αυγούστου 1974, σελ. 1.

²⁸ Γλαύκος Κληρίδης, Κύπρος: Η κατάθεσή μου, Λευκωσία, Αλήθεια, 1989, Τόμος 4, σελ. 99.

²⁹ New York Times, 29 August 1974.

³⁰ UN DOC. S/11468/Add. 1-2.

³¹ New York Times, 16 August 1974, σελ. 1.

νότιο τμήμα του νησιού αμέσως μετά από τα γεγονότα του καλοκαιριού, κατάσταση που ερχόταν σε πλήρη αντίθεση με την οικονομική συρρίκνωση και μαρασμό του κατεχόμενου τμήματος.

Στις αρχές του Οκτώβρη ανέκυψαν νέες διαπραγματευτικές θέσεις. Ο Μακάριος, απευθυνόμενος στη Γ. Συνέλευση, απέρριψε τη λύση της ομοσπονδίας. Η απάντηση του Ντενκτάς ήταν ότι κατόπιν τούτου δεν υπήρχε λόγος διαπραγματεύσεως : οι δύο πλευρές δεν είχαν παρά να φροντίσουν να ισχυροποιήσουν τις θέσεις τις οποίες κατείχαν.³² Η κυπριακή κυβέρνηση κάλεσε εκ νέου τη Γ. Συνέλευση να υποστηρίξει την εδαφική ακεραιότητα, την ανεξαρτησία και την κυριαρχία της Κύπρου. Η τελική απόφαση επαναλάμβανε προηγούμενες αποφάσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας κάνοντας λόγο για σεβασμό της δημοκρατίας, αποχώρηση των στρατευμάτων κατοχής και ανθρωπιστικά θέματα. Επίσης, σ' αυτή την απόφαση επιδοκιμαζόταν ο ρόλος του Γ.Γ. και καλούνταν όλες οι ενδιαφερόμενες πλευρές να συνεργαστούν αγαστά με τις δυνάμεις της UNFICYP.³³ Μεταξύ άλλων διαβάζουμε: «οι επαφές και οι διαπραγματεύσεις οφείλουν να λαμβάνουν χώρα σε ίση βάση, με τις καλές υπηρεσίες του Γ.Γ., ανάμεσα στους αντιπροσώπους των δύο κοινοτήτων και κάνουμε έκκληση για την συνέχισή τους με προοπτική να καταλήξουν αυτοβούλως σε μια αμοιβαία αποδεκτή πολιτική διευθέτηση, βασισμένη στα θεμελιώδη και νόμιμα δικαιώματά τους».

Η απόφαση έγινε ομόφωνα δεκτή, ακόμα και από την Τουρκία, η οποία ίσως άρχιζε να αισθάνεται τη διεθνή πίεση και ανησυχία για το μέλλον της Κύπρου. Ο Μακάριος χαρακτήρισε την απόφαση ως ηθική δικαίωση. Ο Ετζεβίτ, από την μεριά του, δέχτηκε την απόφαση θετικά καθώς δεν απέκλειε τη λύση της ομοσπονδίας.³⁴ Λίγες μέρες όμως αργότερα ο Ντενκτάς δήλωσε ότι η απόφαση δεν ήταν πραγματοποιήσιμη, καθώς δεν ελάμβανε υπόψη της τα καινούργια δεδομένα που είχαν διαμορφωθεί.³⁵ Ο Κληρίδης συνόψισε τις ελληνοκυπριακές θέσεις στην παρακάτω δήλωση: θεωρούσε ότι οι ελληνοκυπριακές εκτιμήσεις της τουρκικής αντίδρασης στην πολιτική που ακολουθούσε η κυπριακή κυβέρνηση είχαν παραγκωνιστεί και ότι ο ρόλος του ΟΗΕ είχε υπερεκτιμηθεί: το ότι η παραπάνω απόφαση έδινε στις δύο πλευρές ίση θέση στις διαπραγματεύσεις (χωρίς να διαφοροποιεί τους αδικούντες από τους αδικούμενους) ήταν ενδεικτικό και προέβλεπε ότι θα γινόταν η απαρχή ακραίων ενεργειών, καθώς δημιουργούσε φρούδες ελπίδες χωρίς τα Ηνωμένα Έθνη να είναι σε θέση να επι-

³² Cyprus Mail , 22 Οκτωβρίου 1974, σελ. 1.

³³ General Assembly Resolution 3212. November 1974.

³⁴ Cyprus Mail, 3 Νοεμβρίου 1974.

³⁵ Cyprus Mail, 5 Νοεμβρίου 1974.

βάλουν τις απόψεις τους. Σύμφωνα με τον Κληρίδη, η λύση της ομοσπονδίας ήταν πλέον αναπόφευκτη.³⁶ Αυτή η τελευταία διαπίστωση ξεσήκωσε θύελλα αντιδράσεων από όλα τα κυπριακά πολιτικά κόμματα.

Το Δεκέμβριο ο Έλληνας υπουργός Εξωτερικών Μπίτσιος, συναντήθηκε με τον Κίσσιντζερ και ο τελευταίος, σύμφωνα με τον Κληρίδη, συμφώνησε να πιέσει την Τουρκία να δεχτεί μία πολύ-τοπική (multi-regional) ομοσπονδία. Ο Μπίτσιος περιέγραψε τις συνομιλίες που είχε με τον Αμερικανό υπουργό Εξωτερικών σε τέλεξ του στον Κληρίδη: «τα παραπάνω αποτελέσματα δεν είναι θριαμβευτικά. Δικαιολογούν όμως την πεποίθηση του Αρχιεπισκόπου ότι το κλειδί στην λύση του Κυπριακού προβλήματος βρίσκεται στα χέρια των Αμερικανών».³⁷ Ο Κίσσιντζερ, στο βιβλίο του *Χρόνια Ανανέωσης* θεωρεί ότι το Κυπριακό ήταν ο προάγγελος των εθνικών συγκρούσεων που χαρακτήρισαν το τέλος του 20^{ου} αιώνα και επισημαίνει ότι οι συμφωνίες του Λονδίνου και της Ζυρίχης (1960) για την Κύπρο ήταν «εξ ορισμού καταδικασμένες να αγνοηθούν εξαρχής» γιατί προσπαθούσαν «να ανταποκριθούν ταυτοχρόνως στις διαμετρικά αντίθετα αξιώσεις των δύο πλευρών», αποδίδει την τραγική τροπή που πήρε το Κυπριακό σε συγκυρίες τις οποίες εκμεταλλεύτηκαν οι Τούρκοι, αγνόησαν είτε ερμήνευσαν λανθασμένα οι Έλληνες και δεν έδωσαν τη δυνατότητα να παρέμβουν οι ΗΠΑ.³⁸ Ειλικρινής έως κυνικός, ενίοτε, ο Χ. Κίσσιντζερ καταλήγει: «Εάν η επιτυχία μετριέται με την επίλυση κάθε προβλήματος, η πολιτική των ΗΠΑ όσον αφορά την Κύπρο απέτυχε να αποκαταστήσει το ενιαίο του κυπριακού κράτους. Αλλά δεν έχει κάθε πρόβλημα μια οριστική λύση και δεν είναι δυνατό να αποκαθίσταται κάθε status quo ante.....Εν τούτοις, η διατήρηση της γενικής ειρήνης και της δομής της Δυτικής Συμμαχίας...ήταν σημαντικοί αντικειμενικοί σκοποί... Και η κυβέρνηση Φορντ πέτυχε αυτούς τους αντικειμενικούς σκοπούς κατά την κυπριακή κρίση του 1974».³⁹

Τον Ιανουάριο του 1975 η Ελληνοκυπριακή πλευρά σχημάτισε το Εθνικό Συμβούλιο, το οποίο απαρτιζόταν από αντιπροσώπους όλων των κομμάτων. Αυτό έγινε για δύο λόγους: από τη μια μεριά οι Ελληνοκύπριοι ήθελαν να δείξουν ότι η ελληνική φωνή ήταν ενωμένη και ενιαία όσον αφορούσε στο μείζον εθνικό ζήτημα το οποίο τους απασχολούσε, ενώ από την άλλη επιθυμούσαν ο εκπρόσωπός τους στις διαπραγματεύσεις να χαιρεί της εμπιστοσύνης του συνόλου του πολιτικού κόσμου του νησιού.

³⁶ Cyprus Mail, 8 Νοεμβρίου 1974 και 10 Νοεμβρίου 1974.

³⁷ Γλαύκος Κληρίδης, *ό.π.*, τόμος 4^{ος}, σελ. 146-7.

³⁸ Χ. Κίσσιντζερ, *Χρόνια Ανανέωσης*, Νέα Σύνορα, Αθήνα 2000, σελ. 209-258.

³⁹ *Ο.π.*, σελ. 258.

Τον Φεβρουάριο, ο πρόσφατα εκλεγμένος πρωθυπουργός της Ελλάδας Κων. Καραμανλής συναντά τον Γ.Γ. του ΟΗΕ Κουρτ Βαλντχάιμ. «Παλαιστίνη θα γίνει η Κύπρος!» προειδοποίησε ο πρωθυπουργός κ. Κ. Καραμανλής, «Τον κίνδυνο να μεταβληθή το Κυπριακό σε νέα και χειρότερη Παλαιστίνη επεσήμανε χθες προς τον Γ. Γραμματέα του ΟΗΕ δόκτορα Κουρτ Βαλντχάιμ ο πρωθυπουργός κ. Κ. Καραμανλής κατά τη διάρκεια ιδιαιτέρας συνομιλίας τους. Όπως δήλωσε ύστερα από την συνάντησή του με τον κ. Βαλντχάιμ ο κ. Καραμανλής, επέστησε την προσοχή του Γ. Γραμματέα στον παραπάνω κίνδυνο, “δεδομένου ότι η ελληνική πλευρά δεν πρόκειται να υποκύψει εις τα τετελεσμένα γεγονότα τα οποία επιχειρούν να δημιουργήσουν οι Τούρκοι εις την Κύπρον”. Η συζήτηση (...) έγινε χθες το βράδυ (...) και διήρκεσε περίπου δύο ώρες. Ήταν παρόντες ο υπουργός των Εξωτερικών κ. Δ. Μπίτσιος και ο βοηθός του Γ. Γραμματέως των Ηνωμένων Εθνών. Μετά τη συνάντηση (...) ο κ. Καραμανλής (...) δήλωσε: “Εξήγησα τους λόγους διά τους οποίους η Κύπρος, με την υποστήριξιν της Ελλάδος, προσφεύγει εις το Συμβούλιον Ασφαλείας”».

«Πρωτοβουλία των “Εννέα”» γράφει η εφημερίδα: «Με πρωτοβουλία γερμανική και ενθάρρυνση του Αμερικανού υπουργού κ. Κίσσινγκερ διαγράφεται κίνηση για την ανάμειξη της “Ευρώπης των Εννέα” στο Κυπριακό. Η κίνηση, αν τελεσφορήση, θα εκδηλωθή έμπρακτα έπειτα από την συζήτηση στο Συμβούλιο Ασφαλείας που αρχίζει σήμερα και θα έχει ως έναν από τους κύριους στόχους την επανάληψη των ενδοκυπριακών συνομιλιών... Η Βόννη αρχίζει προσπάθεια διερευνησεως δυνατοτήτων προσεγγίσεως των Ελληνοτουρκικών απόψεων, χωρίς να επιδιώξη μεσολαβητικό ρόλο. Την ανάληψη πρωτοβουλίας ζήτησε επιμόνως ο κ. Κίσσινγκερ κατά τις συζητήσεις του περασμένου Σαββάτου στη Βόννη, διότι η Γερμανία διατηρεί φιλικές σχέσεις τόσο με την Αθήνα όσο και με την Άγκυρα και δεν επιβαρύνεται με προηγούμενη ανάμειξη στο Κυπριακό, ούτε έχει δημιουργήσει δυσαρέσκεια στις δύο χώρες».

«Σύντομα θα επαναληφθή η βοήθεια στην Τουρκία» γράφει «Το Βήμα»: «Ο ραδιοφωνικός σταθμός της Άγκυρας μετέδωσε δηλώσεις του Αμερικανού πρεσβευτού κ. Μακάμπερ, ο οποίος είπε ότι μέσα στις επόμενες ημέρες το Αμερικανικό Κογκρέσσο θα συζητήσει σχέδιο σχετικό με την βοήθεια προς την Τουρκία. Ο κ. Μακάμπερ εξέφρασε την πεποίθηση ότι οι προσπάθειες του προέδρου Φορντ για την συνέχιση της βοηθείας προς την Τουρκία θα αποδώσουν αποτελέσματα. “Πιστεύω” προσέθεσε “ότι η απόφαση θα ληφθή όσον το δυνατόν νωρίτερα γιατί η πληγή που ανοίχθηκε στην τουρκική κοινή γνώμη θα βαθύνη”... Στην Τουρκία, όπως προκύπτει από δημοσιεύματα του τουρκικού Τύπου (...), αναμένεται ότι η αμερικανική βοήθεια προς την Τουρκία θα επαναληφθή από τις 28 του μηνός... Στη

Βόννη ο εκπρόσωπος του υπουργείου Εξωτερικών δήλωσε ότι το υλικό που διοχετεύεται διά της εμπορικής οδού μέσω βιομηχανικών οίκων χορηγείται και προς την Τουρκία και προς την Ελλάδα».

«Η κυβέρνηση Φορντ ανησυχεί για τις μεθόδους Κίσσινγκερ» γράφει η εφημερίδα: «Οξυτάτη προσωπική επίθεση εξαπέλυσε κατά του κ. Κίσσινγκερ ο γερουσιαστής Αντλάι Στήβενσον, ο οποίος είπε ότι οι μέθοδοι που εφαρμόζει ο υπουργός Εξωτερικών είναι "εγωκεντρικές" και βλαπτικές για το γόητρο της χώρας. "Βαθειά είναι η ανησυχία" τόνισε ο Αμερικανός γερουσιαστής "τόσο μέσα στην κυβέρνηση όσο και μεταξύ των Ρεπουμπλικανών του Κογκρέσου σχετικά με την εξωτερική πολιτική του κ. Χένρυ Κίσσινγκερ"... Στο μεταξύ ο κ. Κίσσινγκερ τερμάτισε την 10ήμερη περιοδεία του στη Μέση Ανατολή και στην Ευρώπη... Συναντήθηκε με τον Γάλλο πρόεδρο κ. Ζισκάρ ντ' Εσταίν και, όπως είπε ο ίδιος, "ανταλλάξαμε απόψεις για το πρόβλημα της ενεργείας και τις προοπτικές ειρηνεύσεως της Μέσης Ανατολής"».⁴⁰

Μέσα σ' αυτό το κλίμα οι δύο πλευρές προχώρησαν στις συνομιλίες της Βιέννης, οι οποίες διεξήχθησαν το καλοκαίρι του 1975 και που ουσιαστικά παγίωσαν τη κατάσταση που γνωρίζουμε και σήμερα στο νησί. Η τουρκοκυπριακή πλευρά σαφώς ισχυρότερη μπόρεσε να επιβάλει το σύνολο σχεδόν των απόψεών της, εκμεταλλευόμενη την πολιτική αστάθεια της Κύπρου και την σωρεία των προβλημάτων που αντιμετώπιζε η νεοσύστατη Ελληνική Δημοκρατία.

Συμπεράσματα

Η κρίση του 1974 απετέλεσε την τελευταία πράξη μιας δεκαετούς διακοινοτικής διένεξης. Οι Ελληνοκύπριοι προσπαθούσαν να ανατρέψουν μία συνθήκη, η οποία παραχωρούσε στους Τουρκοκυπρίους προνόμια δυσανάλογα μα τον πραγματικό πληθυσμό τους και από την μεριά τους οι Τουρκοκύπριοι προσπαθούσαν για την ακριβή εφαρμογή των συνθηκών, χωρίς να αναλογίζονται για τις συνέπειες που θα είχε αυτή η εφαρμογή στην καθημερινή ζωή αλλά και στην κρατική μηχανή του νησιού.

Γιατί όμως διεθνοποιήθηκε μία καθαρά διακοινοτική διένεξη; Η ελληνοκυπριακή κυβέρνηση και λιγότερο η ελληνική, ευνόησαν τη διαδικασία μιας πλήρους διεθνοποίησης του θέματος στα πλαίσια των Ηνωμένων Εθνών, ενώ οι Τουρκία και οι Δυτικές Δυνάμεις, κυρίως οι ΗΠΑ, ευνοούσαν τη διαδικασία μιας περιορισμένης διεθνοποίησης, στα πλαίσια άλλων οργα-

⁴⁰ Το Βήμα 20 Φεβρουαρίου 1975.

σμών (π.χ. NATO) ή με τη διεξαγωγή διμερών συνομιλιών και τη σύγληση ειδικών διασκέψεων, ή με την μονομερή παρέμβαση τρίτων.

Η κυπριακή κυβέρνηση, μην έχοντας άλλο στήριγμα, ευνοούσε τη διαδικασία των Ηνωμένων Εθνών, όπου επεδίωξε να εξασφαλίσει την συμπάρασταση του Τρίτου Κόσμου και του κινήματος των Αδεσμεύτων και την υποστήριξη των ανατολικών χωρών, που δεν ευνοούσαν νατοϊκή λύση του ζητήματος. Στα Ηνωμένα Έθνη, η κυπριακή κυβέρνηση ήλπιζε να πετύχει αποφάσεις, που θα ενίσχυαν τη θέση της, ιδιαίτερα τη νομιμότητά της και την ενότητα του κράτους. Με τον τρόπο αυτό απέβλεπε στην αποδυνάμωση των τουρκικών επιδιώξεων για γεωγραφικό διαμελισμό της Κύπρου και στην απόσυρση των τουρκικών στρατευμάτων. Ήλπιζε, τέλος, να βασίσει τις διαπραγματεύσεις για τη διευθέτηση του ζητήματος, στις αρχές και τις διαδικασίες που περιέχονταν στα ψηφίσματα του Συμβουλίου Ασφαλείας και της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών.

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο η Κύπρος αντιδρούσε πάντα στις προσπάθειες αποδιεθνοποίησης του θέματος, οι οποίες εκφράζονταν είτε με διμερείς ή τριμερείς πρωτοβουλίες, όπως η διάσκεψη της Γενεύης τον Αύγουστο του 1974 είτε με την παραπομπή του Κυπριακού σε περιφερειακούς οργανισμούς. Με την εμμονή της στις διαδικασίες του ΟΗΕ επεζήτησε την κατοχύρωση της ανεξαρτησίας, της κυριαρχίας και της εδαφικής ακεραιότητας του νησιού.

Η ανάμειξη του ΟΗΕ στην κυπριακή κρίση, βοήθησε ως ένα βαθμό, την πολιτική που ακολουθούσε η κυπριακή κυβέρνηση. Όλα τα ψηφίσματα που υιοθετήθηκαν από τα όργανα του οργανισμού αυτού καλούσαν τα ενδιαφερόμενα μέρη να σεβαστούν τα κυριαρχικά δικαιώματα, την εδαφική ακεραιότητα της Κύπρου και τη νομιμότητα της κυβέρνησης. Τα Ηνωμένα Έθνη ενίσχυαν επιπλέον ηθικά τις θέσεις της κυπριακής κυβέρνησης για μια λύση που να στηρίζεται στην ενότητα του νησιού. Η παρουσία της ειρηνευτικής δύναμης, ενώ συνέβαλε στον περιορισμό των εχθροπραξιών, συνετέλεσε επίσης, στο να συνεχίζεται ο διαχωρισμός στο νησί.

Οι περιορισμοί των δυνατοτήτων της ειρηνευτικής δύναμης, οφείλονται σε πολλούς λόγους: Οι όροι εντολής ήταν πολύ περιορισμένοι. Η ειρηνευτική δύναμη αποδείχτηκε, ως εκ τούτου, ανίκανη να ανταποκριθεί στη μεγάλη κρίση του 1974. Επίσης με την αποτυχία της μεσολαθητικής προσπάθειας του ΟΗΕ, εξασθένησαν και οι δυνατότητες της ειρηνευτικής δύναμης, γιατί οι δύο ενέργειες ήταν παράλληλες και συνυφασμένες. Εξάλλου, οι επιδιώξεις των Ηνωμένων Εθνών ήταν διαφορετικές από εκείνες των άλλων δυνάμεων, των ΗΠΑ και της Τουρκίας και δεν άφηναν το μηχανισμό του διεθνούς αυτού οργανισμού να λειτουργήσει απερίσπαστα.

Έτσι, όταν το θέμα έφτασε στον ΟΗΕ οι αντιμαχόμενες πλευρές προ-

σπάθησαν να χρησιμοποιήσουν την παρεμβολή του διεθνούς οργανισμού για το δικό τους όφελος. Στην περίπτωση της Κύπρου ήταν φανερό ότι τα ισχυρά μέλη του ΟΗΕ επηρέαζαν τις ενέργειες και τις δυνατότητες του οργανισμού προς την κατεύθυνση των δικών τους απόψεων. Οι ΗΠΑ και το ΝΑΤΟ υποστήριζαν εκείνες μόνο τις προσπάθειες που θεωρούσαν χρήσιμες για την προώθηση των δικών τους συμφερόντων. Όσες φορές οι ενέργειες του ΟΗΕ δεν εξυπηρετούσαν τα δικά τους συμφέροντα, οι δυνάμεις αυτές κακομεταχειρίζονταν ή υπονόμευαν αυτές τις ενέργειες.

Το πραξικόπημα των Ελλήνων αξιωματικών και η τουρκική εισβολή, το καλοκαίρι του 1974, πραγματοποιήθηκαν παρά τη σημαντική πρόοδο, που είχε συντελεστεί στον ενδοκυπριακό διάλογο και όταν οι δραστηριότητες και οι αποφάσεις των Ηνωμένων Εθνών βρίσκονταν σε πλήρη εξέλιξη. Αυτά τα γεγονότα άλλαξαν ριζικά την οπτική των αντιμαχόμενων πλευρών όσον αφορούσε στο μεσολαβητικό ρόλο του ΟΗΕ. Οι Ελληνοκύπριοι είχαν πλέον ανάγκη κάτι παραπάνω από ένα παθητικό σύμμαχο. Χρειάζονταν κάποιον που θα ήταν ικανός να επαναφέρει τα πράγματα στην προ του 1974 κατάσταση. Αυτό ακριβώς αντανακλάται στις εκκλήσεις που έκαναν στο Συμβούλιο Ασφαλείας και στη Γενική Συνέλευση και όταν παρομοίαζαν την κατάσταση στο νησί με βόμβα στα θεμέλια της Χάρτας των Ηνωμένων Εθνών. Η διαμεσολάβηση, εκ των πραγμάτων περνούσε σε δεύτερη μοίρα γι' αυτούς, καθώς τώρα ήταν η αδύναμη πλευρά και δεν είχαν πλέον αυταπάτες για την περιορισμένη δυνατότητα του Γ.Γ να προσφέρει μακροπρόθεσμες και βιώσιμες λύσεις.

Όσον αφορά στους Τουρκοκυπρίους, προσπαθούσαν από τη μια να σταθεροποιήσουν την καινούργια τους θέση και από την άλλη να εκμεταλλευθούν και την παραμικρή πιθανότητα νομιμοποίησης της. Έτσι, η διαμεσολάβηση γινόταν πιο σημαντική γι' αυτούς.

Κανείς δεν μπορεί να υποστηρίξει ότι η ευθύνη για την αποτυχία της διαμεσολάβησης του 1974 ανήκει στον ΟΗΕ. Δεν μπορούσαν να γίνουν πολλά πράγματα, παρ' όλες τις αποφάσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας, πέρα από γενικόλογες ευχές για τον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, διαδικαστικά θέματα και διακηρύξεις υπέρ της ακεραιότητας του νησιού. Και οι δύο αντιμαχόμενες πλευρές αντιμετώπιζαν τον ΟΗΕ, όχι ως έναν αξιόλογο και έμπιστο ενδιάμεσο που θα μπορούσε να βρει κάποιες λύσεις αλλά σαν ένα εργαλείο που θα κατόρθωναν με κάποιο τρόπο να πάρουν με το μέρος τους, προκειμένου να εδραιώσουν τη θέση τους.